

AXLOQIY TANLOV VA INSON MAS'ULIYATI

Mahamadaliyeva O'g'iloy

*Andijon davlat universiteti fizika va texnika fakulteti,
Fizika yonalishi 2-bosqich talabasi.*

Dilshodaxon Marubjonova

*Andijon davlat universiteti fizika va texnika fakulteti,
Fizika yo'nalishi 2- bosqich talabasi.*

Gmail; dilshodamarubjonova@gmail.com

Gmail; karaleva07071401@gmail.com

Tanlov va inson mas'uliyati

Axloqiy tanlov va inson mas'uliyati masalasi insoniyat hayotining tub mohiyatini ifodalaydi. Bu ikki tushuncha o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ular shaxsning o'z hayotidagi erkinligi va javobgarligini belgilaydi. Axloqiy tanlov, insoniyatning qadimdan beri to'g'ri va noto'g'rini ajratish zarurati orqali shakllanib kelgan bo'lsa, mas'uliyat ushbu tanlovlarning oqibatlarini qabul qilishni talab etadi.

Axloq va mas'uliyatni chuqurroq anglash uchun ularni turli falsafiy, ijtimoiy va zamonaviy kontekstlarda ko'rib chiqish zarur.

AXLOQIY TANLOV: INSON ERKINLIGI VA QAROR QABUL QILISH JARAYONI

Axloqiy tanlov inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, bu jarayon shaxsning ichki tamoyillari va tashqi muhit bilan o'zaro bog'liqdir. Inson har kuni kichik yoki katta ahamiyatga ega qarorlar qabul qiladi. Ushbu qarorlar shaxsning ma'naviy qadriyatlari, diniy e'tiqodi, madaniy me'yorlari, shuningdek, jamiyatdagi odatlarga asoslanadi.

Falsafiy asoslar

Axloqiy tanlovni tushuntirishda turli falsafiy maktablar o'z yondashuvlarini ilgari surgan:

1. Ekzistensializm (Jan-Pol Sartr)

Ekzistensializm vakillaridan biri Jan-Pol Sartr fikriga ko'ra, inson o'z hayotining maqsadini belgilovchi erkin mavjudotdir. Sartrning ta'kidlashicha:

- o Inson har doim tanlov erkinligiga ega, biroq bu erkinlik unga mutlaq mas'uliyatni yuklaydi.
- o "Erkinlikdan qochish" insonning zaifligi deb baholanadi, chunki inson o'z hayotida javobgarlikni chetlab o'tolmaydi.

2. Immanuel Kantning axloqiy nazariyasi

Kant axloqni universal qonunlarga asoslangan qaror qabul qilish jarayoni sifatida ko'radi.

○ **"Katta imperativ"** tamoyiliga ko'ra, har bir inson shunday harakat qilishi kerakki, uning harakati umumbashariy qonun sifatida qabul qilinsa ham maqbul bo'lsin.

○ Masalan, yolg'on gapirishdan qochish: agar har kim yolg'on gapirsa, jamiyatdagi ishonch mexanizmi yo'qoladi.

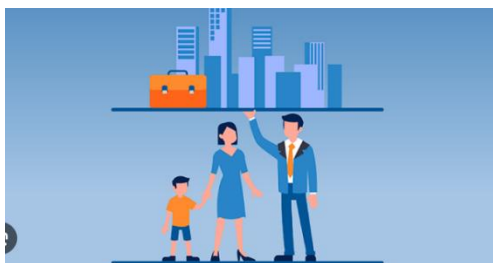
3. Aristotelning o'rta yo'l nazariyasi

Aristotel inson axloqiy tanlovini "o'rta yo'l" tamoyili bilan bog'laydi. Bu tamoyilga ko'ra, inson o'z harakatlarida haddan ziyod ekstremizm yoki loqaydlikdan qochib, muvozanatni topishi kerak.

MAS'ULIYAT: AXLOQIY TANLOVNING OQIBATI

Mas'uliyat inson tanlovining natijalarini qabul qilishni va bu natijalarga javob berishni anglatadi. Axloqiy mas'uliyat faqatgina shaxsiy emas, balki ijtimoiy va global miqyosdagi javobgarlikni ham qamrab oladi.

1. Shaxsiy mas'uliyat

○ Inson o'z e'tiqodlari, qarorlari va harakatlariga mas'uldir. Bu uning ichki ma'naviy tamoyillariga muvofiq ravishda harakat qilishni talab qiladi.

○ Masalan, biror kishi hayotda shaxsiy rivojlanish uchun o'z oldiga maqsad qo'yib, unga erishishda javobgarlikni o'z zimmasiga oladi.

2. Ijtimoiy mas'uliyat

○ Ijtimoiy mas'uliyat jamiyat manfaatlarini hisobga olishni va boshqa insonlar huquqlari va farovonligini hurmat qilishni talab qiladi.

○ Masalan, qonun-qoidalarga rioya qilish, ijtimoiy odob-axloq me'yorlariga amal qilish.

3. Global mas'uliyat

- Bugungi dunyo da mas'uliyatning yangi ko'rinishlari paydo bo'ldi: ekologik mas'uliyat, texnologik rivojlanishda axloqiy tamoyillarni saqlash kabi masalalar.
- Masalan, sun'iy intellektning rivojlanishi insoniyat manfaatlariga xizmat qilishi kerak. Shuningdek, atrof-muhitni himoya qilish uchun individual harakatlar global ahamiyatga ega.

ZAMONAVIY AXLOQIY MASALALAR

Hozirgi davrning murakkabligi axloqiy tanlov va mas'uliyatga yangi talqinlarni kiritdi. Raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar, global iqlim o'zgarishlari kabi masalalar insonni global miqyosdagi javobgarlikka chaqirmoqda.

Misollar

1. Ekologik mas'uliyat

- Iqlim o'zgarishi va ekologik muammolar qarorlarimizning sayyoraga

ta'sirini ko'rsatadi.

- Har bir inson chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash yoki yashil energiyadan foydalanishga e'tibor qaratishi kerak.

2. Texnologik axloq

○ Sun'iy intellekt va avtomatlashtirish jarayonida inson manfaatlarini himoya qilish. Masalan, AI texnologiyalaridan noto'g'ri foydalanish jamiyatga zarar keltirishi mumkin.

3. Fake news va ijtimoiy tarmoqlar mas'uliyati

- Internetda noto'g'ri ma'lumot tarqatmaslik va bu borada mas'uliyatni his qilish.
- Misol uchun, ijtimoiy tarmoqlarda xabarning haqiqatligini tekshirmasdan uni tarqatish jamiyatda noto'g'ri qarashlar yoki ijtimoiy ziddiyatlarga olib kelishi mumkin.

XULOSA

Axloqiy tanlov va mas'uliyat inson hayotining asosi bo'lib, shaxsni va jamiyatni rivojlantiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Inson erkinligi tanlov qilish imkoniyatini beradi, biroq bu erkinlik o'z tanlovlarimizning oqibatlarini tushunishni va javobgarlikni o'z zimmasiga olishni talab qiladi. Axloqiy mas'uliyatni chuqur anglash shaxsiy rivojlanishga, barqaror jamiyatga va ma'naviy yuksalishga erishishning muhim sharti hisoblanadi.

QO‘LLANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aristotel. Nikomax axloqi.
2. Immanuel Kant. Axloq metafizikasi asoslari.
3. Jan-Pol Sartr. Ekzistensializm – bu gumanizm.
4. Viktor Frankl. Inson ma’nosi haqida izlanish.
5. Yusuf Xos Hojib. Qutadg‘u bilig